

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ІЛЮЗІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті розглянуто теоретичні аспекти пов'язані з формуванням інформаційного суспільства. Висвітлено основні аспекти, що виступають компонентами інформаційного суспільства та спричиняють суперечливість поглядів дослідників на дану концепцію.

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, ідеологічні аспекти, утопічні аспекти.

Abstract

The article deals with theoretical aspects related to the development of the information society. Covers major aspects, which are components of the information society and evoke the contradictory views of researchers on the concept.

Keywords: information, information society, the ideological, utopian aspects.

Вступ

Інтенсивний розвиток людства, що відбувся у ХХ ст. спричинив входження до нової ери – ери інформації. Знання та інформація стали не просто основними стратегічними ресурсами, а основними компонентами, що формують інформаційне суспільство. Однак, перехід людства на новий еволюційний етап супроводжується проблемами, що зумовили дискусію між видатними вченими та мислителями. Неоднозначність ставлення вчених до формування «інформаційного суспільства» створює підґрунтя для аналізу даного феномену.

Основна частина

У 50–70-ті рр. ХХ ст. стало очевидним, що людство вступає в нову стадію свого розвитку, чому сприяв бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Проблема існування і буття людини в «технізованому» й «інформатизованому» світі не могла не хвилювати філософів, що спричинило формування концепції «інформаційного суспільства». Прихильники теорії інформаційного суспільства пов'язують його становлення з домінуванням «четвертого», інформаційного, сектора економіки, що йде за сільським господарством, промисловістю й економікою послуг. При цьому стверджується, що капітал і праця, як основа індустріального суспільства, поступаються місцем інформації та знанню в інформаційному суспільстві, а головним фактором суспільного розвитку стають виробництво і використання науково-технічної й іншої інформації [1].

На сучасному етапі ознаками інформаційного суспільства постає:

- впровадження інформаційномістких технологій;
- застосування інформаційних об'єктів у сфері освіти, науки;
- використання інформації не лише для створення матеріальних і культурних благ, а й для формування у громадян певних економічних, соціальних і політичних позицій.

Процес становлення інформаційного суспільства триває і досі, а його перебіг характеризується наступними рисами:

- обмін інформацією набуває глобального характеру, державні кордони та відстані вже не є суттєвою перешкодою для руху інформаційних потоків;
- значно зростають можливості збору, обробки, зберігання, передачі інформації, доступу до неї;
- суттєво зростає значення доступу до інформації для розвитку різних сфер людської діяльності;
- відбувається перехід до нових форм зайнятості населення, (формування нових трудових ресурсів за рахунок збільшення кількості зайнятих в інтелектуально орієнтованих видах робіт);

- зростає кількість персональних та корпоративних контактів на глобальному рівні, розгортаються процеси формування трансдержавних і транснаціональних спільнот;
- спроби урядів обмежити вільне поширення інформації всередині країн об'єктивно призводять до гальмування розвитку таких країн [2, с. 44-46].

Виокремлення характерних ознак інформаційного суспільства та рис його становлення стало результатом соціально-філософського аналізу концепцій інформаційного суспільства, проведеного В. О. Даніліяном. Автор дійшов висновку, що спочатку концепції інформаційного суспільства зародилися в межах теорії індустріального і постіндустріального суспільства (В. Ростоу, Д. Белл, Е. Тоффлер). У період 1960 – початку 1980-х рр. основою формування інформаційного суспільства вважали розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та зростання інформації. У дослідженнях інформаційного суспільства цього періоду увага акцентувалась на вдосконаленні, поширенні і забезпеченні доступу до інформації, домінували технологічні, інфраструктурні й економічні аспекти.

Гуманітарні аспекти становлення нового суспільства почали активно досліджуватися в результаті усвідомлення нової глобальної ситуації, породженої якісним проривом у розвитку технологій. Й. Масуда, Т. Стоуньєр, М. Маклюєн та інші дослідники вважали нову глобальну ситуацію навіть революційною, такою що не поступається за своїми масштабами і впливом на людське суспільство революціям минулого.

Починаючи з 1980–90-х років більшість дослідників, зокрема М. Кастельс, П. Дракер, почали зосереджувати свою увагу не стільки на ролі та значенні інформації в різних сферах життя, скільки на знаннях і безпрецедентного прискорення їхнього приросту. Такі дослідники як Ж. Бодрійєр, Г. Шиллер, Ю. Хабермас, Е. Гідденс, Ф. Уєбстер, М. Делягін пов'язують становлення інформаційного суспільства не стільки з технологічним розвитком і обсягом використовуваної в суспільстві інформації, скільки з її новою якістю і новими характеристиками [1].

Переважна більшість, з перелічених, дослідників розглядали «інформаційне суспільство» як позитивне явище, породжене еволюційним розвитком людства. У їх баченні інформація постає основним ресурсом, інструментом інтеграції держав, культур та верств суспільства. Однак, існує і альтернативний погляд на перебіг формування інформаційного суспільства.

Одним з найвідоміших критиків концепції «інформаційного суспільства» став Девід Лайон. У своїй роботі «Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії» він говорить про те, що спосіб, яким розвивалася інформаційна технологія призводить до збільшення вже існуючого розриву між соціальними групами й націями, розширює можливості держави та інших інституцій спрямовувати й контролювати життя людей і підсилює владу постійно зростаючих економічних інтересів. Він також вважає, що «інформаційне суспільство» досить сильно навантажене ідеологічним аспектом, що стає явним при поєднанні політики з технологією.

Д. Лайон визначає, що «ідеологічний аспект» концепції «інформаційного суспільства» проявляється через:

- нерівність і владні відносин;
- поглинання будь-якого опору у суспільстві, а також опозиційних рухів;
- прихід «інформаційного суспільства» розглядається як цілком природне явище, ясний шлях уперед.

Водночас з ідеологічними аспектами «інформаційного суспільства» Д. Лайон виділяє і утопічні аспекти:

1. «Інформаційне суспільство» ставить питання про нові соціальні обставини, але зовсім не в тому ракурсі, як про це думають усім відомі його прихильники.
2. Технологічна конвергенція, яка виражена в понятті «інформаційна технологія» є важливою як в соціальному, так і в технічному плані.
3. В будь-яких міркуваннях щодо «інформаційного суспільства» слід пам'ятати, що технологічний потенціал не є чимось неминучим.
4. Проблема інформаційного суспільства є як політичною, так і аналітичною, а соціальний аналіз відіграє важливу роль у самій політиці інформаційної технології [3, с. 363-379].

Такий критичний аналіз концепції «інформаційного суспільства» висвітлює протиріччя, що проявляються через включення в неї ідеологічного та утопічного аспектів формування суспільства. Так, з одного боку, інформаційне суспільство наділяється утопічними рисами, що виявляють неминучість розвитку технологій та їх проникнення у всі сфери діяльності людини, а з іншого, - ідеологічними рисами, реалізованими через відкидання опору в суспільстві.

Висновки

В результаті аналізу різноманітних думок, що характеризують формування та розвиток концепції «інформаційного суспільства» з'ясовано, що причиною суперечливості даного явища є наявність ідеологічної та утопічної складових. Одночасна присутність цих двох аспектів призводить до виникнення парадоксальності, адже утопічні ознаки (ідеального) суспільства існують паралельно з ідеологічними (деспотичними). Виходячи з цього, можна стверджувати, що інформаційне суспільство може стати як «ідеальним», так і «не ідеальним», тому людство має бути дуже обережним, адже кожен новий винахід може стати останнім.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Даніл'ян В.О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз). Монографія. – Харків: Право, 2008. – 184 с.
2. Інформаційне суспільство та сталий розвиток: матеріали наук.-практ. семінару. 16 травня 2014 року. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2014. – 152 с.
3. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч. посібник / Упоряд. Віталій Лях — Київ. Либідь, 1996. — 384с.

Бардадин Олена Анатоліївна – студентка групи МОФ-16мі, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Науковий керівник: **Головашенко Ірина Олегівна** - кандидат філософських наук, доцент кафедра філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Barbadyn Elena - Building of Management and information security, Vinnytsia National Technical University. Vinnitsa, email: bardadynhelena@gmail.com.

Supervisor: **Holovashenko Irina O.** – Ph. D., Associate Professor Department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: irolho@gmail.com.